

บทที่ 5

กลวิธีในการออกพรานของโนรา

รูปแบบการแสดงต่าง ๆ ก่อนที่จะนำเสนอออกสู่สายตาสาธารณชนที่จะให้ศิลปินแสดงนั้นจะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนเพื่อหาข้อบกพร่อง จนคิดว่าดีที่สุดเพื่อให้การแสดงครั้งนั้นประสบความสำเร็จ และการแสดงของพรานก็เช่นเดียวกันถึงแม้จะเป็นแค่ตัวประกอบของการแสดงโนราตัวหนึ่งแต่ควมมีคุณค่าในรูปแบบของการแสดงก็ยังคงมีความละมุนละไมชวนศึกษาและติดตามชม ในที่นี้ผู้ศึกษาใคร่จะนำเสนอรูปแบบขั้นตอนการออกพราน ซึ่งเป็นการเปิดตัวพรานครั้งแรก ก่อนที่จะมีการบอกเรื่องของศิลปินที่มีชื่อเสียง เพื่อให้เห็นวิธีการนำเสนอ เทคนิควิธีการต่าง ๆ รวมไปถึงท่างาม ๆ การเยื้องกรายของตัวพรานตลอดการเคลื่อนไหวด้วย และทั้งหมดเหล่านี้จะรวม เรียกว่า "กลวิธีในการแสดงของตัวพราน" โดยจะนำเสนอของศิลปินตัวอย่างจำนวน 5 ท่าน ดังนี้

1. พรานน่วม ชื่นชม เป็นพรานที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากในอดีต ปัจจุบันท่านได้เสียชีวิตแล้ว กระบวนท่าต่าง ๆ ในการออกพรานได้มาจากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะโนราศรีจันทร์สนิทย้อย จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นบุตรเขยที่มีความใกล้ชิดประมวลงกับของพรานเชื่อง พรานอาวุโสของจังหวัดตรังซึ่งมีชีวิตอยู่ในขณะนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ชับบหลังม่าน (บทกำพรัด "กำพรัดเกี่ยวม่าน)
- โพล่หน้าออกม่านอกม่าน แล้วเหลียวมองทางซ้าย และขวา

(นาฏยศัพท์ เรียกว่า โพล่)

- เดินท่องโรง 1 รอบ (จะต้องนุ่งผ้ายาวเลื้อยชาย คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน แต่ไม่เก็บชายผ้า ผ้าขาวม้าพาดบ่า) การเดินท่องโรงนี้จะเดินจากขวาไปซ้าย
- เอาผ้าขาวม้าจากบ่ามาผูกสะเอว แล้วปฏิบัติกรายพราน (ดูนาฏยศัพท์การย้ายพราน)
- นาด 2 มือ คือ นาดท่าต่ำ แล้วเปลี่ยนเป็นท่าสูง (ดูนาฏยศัพท์ท่าต่ำ, ท่าสูง)

- นาดเร็ว จบด้วยการไหว้พราน (ตุนาญยศัพท์นาดเร็ว)
- พุดเจรจาดัดตลกแนะนำตัว มีการขอพรจากผู้ชม แทรกตลกโดยการเก็บหางผ้าโจงกระเบน ในส่วนนี้พรานแต่ละคนจะมีเทคนิคเฉพาะตัวสูงเพื่อสร้างความตลก
- ขับบทพราน อาจจะเป็นกลอนสี่ กลอนหก หรือกลอนแปดก็ได้
- บอกเรื่องที่จะมีการแสดงในคืนนี้ เล่าที่มาของบทละครด้วยก็ได้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานของผู้ชมแล้วไหว้อีกครั้ง
- เดินท่องโรงอวดตัวอีก 1 รอบ
- เดินนาดเร็วเข้าโรง

2. โนรายก ชูบัว (โนรายกเล็ญ) ศิลปินแห่งชาติสาขาการแสดงโนรา ปี 2530 ผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการรำโนรา และการออกพรานมาก ท่านได้อธิบายขั้นตอนการออกพรานของท่านไว้ดังต่อไปนี้

- ขับบทหลังม่าน
- ล้อคอ หรือ โผล่ เหลียวมองทางซ้าย 1 ครั้ง มองทางขวา 1 ครั้ง
- เดินมือโผล่หลัง (มือซ้ายจับมือขวา หรือมือขวาจับมือซ้ายก็ได้) จะต้องนุ่งผ้าเลื้อยชาย ผ้าขาวม้าพาดไหล่ (เดินออกไปเล็กน้อยไม่ไกลจากม่านที่ออกมากนัก)
- ปลดผ้าขาวม้าจากไหล่มาผูกเอว
- เดินนาคสองมือ (จังหวะช้า ต่อด้วยจังหวะเร็ว) มากางเวที
- ไหว้พราน
- พุดเจรจาดัดตลกทักทายคนหน้าเวที
- ขับบทพราน
- บอกเรื่องที่จะแสดง
- เดินไหว้ข้างหลัง (โดยการพนมมือทั้ง 2 ข้าง ไหว้ข้างหลังเหนือสะเอวเล็กน้อย)

3. นายแปลก ชนะบาล (โนราแปลกท่าแค) เป็นโนราอาวุโสของจังหวัดพัทลุง ท่านมีความชำนาญทั้งการเป็นโนรา และพราน ได้อธิบายวิธีการขั้นตอนการออกพราน ของท่านไว้ ดังนี้

- ขับบทแต่งตัว (บทหลังม่าน)
- ล่อหน้า หรือโผล่หน้า
- เดินท่องโรง (มือทั้ง 2 ไขว้หลัง) จะเดินวนหน้าเวทีหรือไม่ก็ได้ แต่

ต้องมาหยุดอยู่ที่กลางของเวที

- ปฏิบัติการย้ายพราน (ไม่จำกัดครั้งต้องฟังเสียงดนตรี)
- นาดพราน จังหวะเร็ว
- ไหว้พราน
- เจรจาติดตลกทักทายผู้ชม
- ขับบทพราน
- บอกเรื่องที่จะแสดง
- เดินนาดเร็วเข้าโรง (ในกรณีที่มีฉาก แต่ถ้าไม่มีฉากก็จะลงนั่งกลางโรง)

4. นายบุญช่วย จำปาทอง หัวหน้าคณะโนราถวิลสายพิณจำปาทอง จังหวัดพัทลุง และตัวท่านเองก็เป็นพรานประจำคณะโนราดังกล่าวด้วย กระบวนการขั้นตอนการออกพรานของท่านมีดังนี้

- ขับบทหลังม่าน
- โผล่หน้า มองทางซ้าย และทางขวา
- เดินย้ายพรานมากกลางเวที
- เริ่มนาดพราน โดยเดินวนรอบเวทีจากขวาไปทางซ้าย 1 รอบ จนมา

หยุดอยู่กลางเวที โดยเดินจังหวะช้าก่อนแล้วมาจบด้วยจังหวะเร็ว

- ไหว้พราน
- เจรจาติดตลก ทักทายกับคนดู

- ขับบทราน
- บอกเรื่องที่จะแสดง
- เดินนวดพรานจากเวทีเข้าประตูทางซ้ายมือ (ก่อนเข้าประตูจะหันกลับมาไหว้ หรือจะเข้าไปเลยก็ได้)

5. นายเสียง กุลาไชยศรี อดีตพรานโนราสวหุพาน (หิวสะพาน) อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันท่านเป็นพรานคณะโนราวิทยาลัยครูสงขลา ท่านได้อธิบายกระบวนการขั้นตอนการออกพรานไว้ ดังนี้

- ล่อหน้า
- เดินออกมานอกม่านแล้วไหว้
- เดิน 3 อย่าง
- เดินลีลาพราน นวดมือเดียว (จังหวัดยะลา) (เดินท่องโรงคือวนจากขวามาซ้าย 1 รอบ)
- นวด 2 มือ (จังหวัดภูเก็ต) หยุดอยู่กลางเวที
- ไหว้ 3 จังหวัดติดต่อกัน
- พุดเจรจา
- ขับบทราน
- บอกเรื่องที่จะแสดง
- เดินนวด 2 มือ เข้าโรงแล้วหันหลังกลับมาไหว้อีกครั้ง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพื่อให้เห็นเทคนิค ขั้นตอน และวิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอของพรานแต่ละท่านผู้ศึกษาใครที่จะนำเสนอขั้นตอนการออกพรานของศิลปินแต่ละท่านมาลงตารางเพื่อให้เป็นกร่าง่ายขึ้นในการมองภาพรวม โดยจะจัดแสดงไว้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงขั้นตอนที่ 1 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	1	จับบทหลังม่าน	-	ทำนองกลอน หนึ่งตะลุง		-
โนรายก ชูบัว	1	จับบทหลังม่าน	-	ทำนองกลอน หนึ่ง		-
โนราแปลก ชนะบาล	1	จับบทแต่งตัว (บทหลังม่าน)	-	ทำนองกลอน หนึ่ง		-
โนราบุญช่วย จำปาทอง	1	จับบทหลังม่าน	-	ทำนองกลอน หนึ่ง		-
พรานเสียง กุลไชยศรี	1	จับบทหลังม่าน	-	ทำนองกลอน หนึ่ง		-

จากตารางในลำดับที่ 1 นี้ การถือปฏิบัติของศิลปินทุกท่านยังคงความเหมือนกันในทุกด้านแต่เป็นที่สังเกตว่าการเรียกนาฏยศัพท์ของการจับบทของโนราแปลกจะเรียกว่า "จับบทแต่งตัว" แต่ในเรื่องการปฏิบัติยังคงเหมือนศิลปินท่านอื่นคือ จับบทอยู่หลังม่าน

ตารางที่ 2 แสดงขั้นตอนที่ 2 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชั้นชม	2	โพล่หน้า	เอาไบหน้า ตั้งแต่หน้าอกถึง ศีรษะออกนอก ม่านแล้วเคลื่อน ไหวไบหน้าทาง ซ้าย 1 ครั้ง ทางขวา 1 ครั้ง	ทำนองพราน	-	สวมหัว พราน
โนรายก ซูบัว	2	ล่อคอ	เอาไบหน้าตั้ง- แต่หน้าอกถึง ศีรษะออกนอก ม่านแล้วเคลื่อน ไหวไบหน้าทาง ซ้าย 1 ครั้ง ทางขวา 1 ครั้ง	ทำนองพราน	-	-
โนราแปลก ชนะบาล	2	ล่อหน้า	เอาไบหน้าตั้ง- แต่หน้าอกถึง ศีรษะออกนอก ม่านแล้วเคลื่อน ไหวไบหน้าทาง ซ้าย 1 ครั้ง ทางขวา 1 ครั้ง	ทำนองพราน	-	สวมหัว พราน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
โนราบุญช่วย จำปาทอง	2	โพล่หน้า	เอาใบหน้าตั้ง- แต่หน้าอกถึง ศีรษะออกนอก ม่านแล้วเคลื่อน ไหวใบหน้าทาง ซ้าย 1 ครั้ง ทางขวา 1 ครั้ง	ทำนองพราน	-	สวมหัว พราน
พรานเสียง กุลไชยศรี	2	ล่อหน้า	เอาใบหน้าตั้ง- แต่หน้าอกถึง ศีรษะออกนอก ม่านแล้วเคลื่อน ไหวใบหน้า ทางซ้าย 1 ครั้ง ทางขวา 1 ครั้ง	ทำนองพราน	-	สวมหัว พราน

จากตารางที่ 2 นี้ ศิลปินทุกท่านเริ่มมีการปฏิบัติทำแต่ยังคงมีความคล้ายคลึงกันคือ จะมีการโพล่ ที่น่าสังเกตคือการเรียกชื่อท่าที่แตกต่างกัน คือ "โพล่หน้า" "ล่อหน้า" และ "ล่อคอ" ในเรื่องของการปฏิบัติก็ยังคล้ายคลึงกันจะแตกต่างกันส่วนของรายละเอียดที่จะเพิ่มเติมตามความถนัดของแต่ละบุคคล การเรียกทำนองเพลงนั้นยังคงเรียกเหมือนกันว่า "ทำนองพราน"

ตารางที่ 3 แสดงขั้นตอนที่ 3 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	3	ห้องโรง	เดินมือไหล่สอก ออกจากม่าน เวทีทางขวาเดิน วนไปทางซ้าย 1 รอบ มาอยู่ กลางเวที	ทำนองพราน	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชาย ผ้าขาวม้า พาดบ่า
โนรายก ชูบัว	3	-	เดินมือไหล่หลัง ออกจากม่านทาง ขวาเดินมาหน้า เวทีเล็กน้อย	ทำนองพราน	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชาย ผ้าขาวม้า พาดบ่า
โนราแปลก ชนะบาล	3	ห้องโรง	เดินมือไหล่สอก ออกจากม่านหน้า เวทีทางขวาเดิน วนไปทางซ้าย 1 รอบ	ทำนองพราน	-	นุ่งผ้าโจง- กระ เบนผ้า- ขาวม้าพาด บ่า
โนราบุดูช่วย จำปาทอง	3	ย้ายพราน	มือไหล่สอกปฏิบัติ ทำย้ายพราน (ดู นาฏยศัพท์พราน "ย้ายพราน") ขยับมาหน้าเวที (กลางเวที)	ทำนองพราน	-	นุ่งผ้าโจง- กระ เบนผ้า- ขาวม้าพาด บ่า

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานเสียง กุลไชยศรี	3	เดิน 3 ย่าง	มือไหล่สอก ก้าว เท้าขวาไปข้างหน้า ก้าวเท้าซ้ายตาม ถอยเท้าขวาวาง หลัง เงยหน้ามอง ทางซ้าย	ทำนองพราน	-	นุ่งผ้าโจง- กระเบนผ้า ขาวม้าพาด บ่า

จากตารางที่ 3 นี้ จะเห็นว่าศิลปินพรานเริ่มที่จะออกแสดงหน้าเวที และเริ่มมีความแตกต่างในการปฏิบัติท่าทางที่มีลีลาเฉพาะตนออกมา พรานนุ่มและโนราแปลก จะมี การเรียกชื่อท่าที่เหมือนกัน การปฏิบัติท่าก็เหมือนกัน ส่วนของโนราบุญช่วยนั้นจะเริ่มปฏิบัติ การย้ายพรานก่อน และพรานเสียงนั้น จะแตกต่างมากที่สุดคือเริ่มด้วยการเดิน 3 ย่าง โนรายกในการปฏิบัติลำดับที่ 3 นี้จะไม่มีการเรียกชื่อท่าประกอบ ส่วนการเรียกจังหวะ ดนตรี ก็ยังเรียกเหมือนกัน คือ "ทำนองพราน" ลักษณะของการแต่งกายพรานนุ่ม และโนรายก จะมีลักษณะที่ต่างคือจะนุ่งผ้ายาวแบบเลื้อยชายผ้าขาวม้าพาดบ่า ไม่มีการใช้ อุปกรณ์ใด ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 แสดงขั้นตอนที่ 4 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นายสุภัท พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	4	ย้ายพราน	ย่อนตัวโดยก้มตัว ลงเล็กน้อยแล้วเงย หน้าขึ้น สลับขวา ซ้ายไปเรื่อย ๆ	ทำนองพราน	ผ้าขาว ม้า	ปลดผ้าขาวม้า จากไหล่มา ผูกเอว นุ่ง ผ้าขาวเลื้อย ชาย
โนรายก ชูบัว	4	-	ปลดผ้าขาวม้ามา ผูกเอว	ทำนองพราน	ผ้าขาว ม้า	ปลดผ้าขาวม้า จากไหล่มาผูก เอว นุ่งผ้าขาว เลื้อยชาย
โนราแปลก ชนะบาล	4	ย้ายพราน	ยืนกลางเวทีย่อน ตัวโดยก้มตัวเล็ก น้อยแล้วเงยหน้า สลับซ้ายขวา	ทำนองพราน	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว
โนราบุญช่วย จำพาทอง	4	นำพราน	นำ 2 มือ โดย เดินวนหน้าเวที จากขวามาซ้าย 1 รอบ แล้วมาอยู่ กลางเวที	ทำนองพราน	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานเสียง กุลไชยศรี	4	ขนาดพราน	ขนาดมือเดียว เดิน วนหน้าเวทีจาก ขวาไปซ้ายมาอยู่ กลางเวที	ทำนองพราน	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าการเรียกชื่อท่า หรือการเรียงลำดับท่าในช่วงนี้ จะมีความใกล้เคียงกันคือ พรานน่วม และโนราแขกจะปฏิบัติกรย้ายพราน แต่โนราบุญช่วย และพรานเสียง นั้นจะมีการขนาดพราน ที่น่าสังเกตคือ ในลำดับที่ 3 นั้นโนราบุญช่วย จะเริ่มปฏิบัติทำย้ายพรานก่อนศิลปินท่านอื่น ส่วนโนรายักษ์ยังไม่มีกรเรียกชื่อท่าแต่เริ่มมีการใช้อุปกรณ์ ร่วมในการแสดงคือ ผ้าขาวม้า ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับพรานน่วม ลักษณะการแต่งกายของโนรายักษ์ และพรานน่วม ยังคงนุ่งผ้าขาวเลื้อยชายอยู่

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 แสดงขั้นตอนที่ 5 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชั้นชม	5	นาตพราน	นาคท่าต่ำ แล้ว ต่อด้วยท่าสูง (ดู นาฏยศัพท์พราน "ท่าต่ำ" "ท่าสูง")	ทำนองพราน	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชายผ้า ขาวม้าคาด เอว
โนร่ายก ชุบัว	5	นาตพราน	นาต 2 มือ ย่ำ เท้าจังหวะช้า	ทำนองพราน	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว
โนราแปลก ชนะบาล	5	นาตพราน	นาต 2 มือจังหวะ เรียว่ำเท้าอยู่กับที่ ตามจังหวะ	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว
โนราบุญช่วย จำบาทอง	5	นาตพราน	นาต 2 มือจังหวะ เรียว่ำเท้าอยู่กับที่ ตามจังหวะ	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว
พรานเสียง กุลไชยศรี	5	นาตพราน	นาต 2 มือจังหวะ เรียว่ำเท้าอยู่กับที่ ตามจังหวะ	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าลักษณะการเรียกชื่อท่ามีความเหมือนกันแต่รูปแบบการปฏิบัตินั้นจะแตกต่างกันคือ ศิลปินบางท่านมีการเพิ่มลีลาทำนาตพรานเข้าไป เช่น พรานน่วม จะมีการปฏิบัติ 2 ท่า ท่าต่ำ และท่าสูง โนร่ายก จะนาต 2 มือ โดยใช้จังหวะช้า

ส่วนโนราแปลก โนราบุญช่วย และพรานเสียง จะขนาด 2 มือ โดยใช้จังหวะเร็ว การเรียกชื่อจังหวะก็ยังคงเหมือนเดิมแต่เพิ่มจังหวะช้าและเร็วเข้าไป การใช้อุปกรณ์ประกอบของศิลปินทุกคนยังไม่มี การแต่งกาย ของโนรายก และพรานหนุ่ม ยังนุ่งผ้ายาวแบบเลื้อยชาย ส่วนศิลปินท่านอื่นนั้นจะนุ่งผ้าแบบโจงกระเบน

ตารางที่ 6 แสดงขั้นตอนที่ 6 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับที่	นาฏยศัพท์พราน	ลักษณะการเคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ที่ใช้	ลักษณะการแต่งกาย
พรานหนุ่ม ชั้นชม	6	ขนาดพราน	ขนาด 2 มือจังหวะเร็วช้าทำอยู่กับที่ตามจังหวะ	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชายผ้า ขาวม้าคาด เอว
โนรายก ชู้บัว	6	ขนาดพราน	ขนาด 2 มือจังหวะเร็วช้าทำอยู่กับที่ตามจังหวะ	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชายผ้า ขาวม้าคาด เอว
โนราแปลก ชนะบาล	6	ไหว้พราน	หยุดกลางเวทีแล้วไหว้พราน (ดูนาฏยศัพท์ "ไหว้พราน")	ตีจังหวะหนัก แล้วหยุด	-	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนราบุญช่วย จำปาทอง	6	ไหว้พราน	หยุดกลางเวทีแล้วไหว้พราน	ตีจังหวะหนัก แล้วหยุด	-	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานเสียง กุลไชยศรี	6	ไหว้พราน	หยุดกลางเวทีแล้ว ไหว้พรานโดยไหว้ แทงปลายนิ้วลง 3 ครั้งตามจังหวะ	ตีจังหวะหนัก ติดต่อกัน 3 ครั้งแล้วหยุด	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 6 การปฏิบัติของพรานน่วม และโนร่ายก จะเหมือนกันเพราะจะปฏิบัติท่าขนาดพรานในจังหวะเร็ว แต่โนราแปลก โนราบูช่วย และพรานเสียงในช่วงนี้จะปฏิบัติจะไหว้พราน ลักษณะของการไหว้พรานในแต่ละคนจะแตกต่างกัน เช่น โนราแปลก จะยื่นซิดเท้าย่อเข้าลงปลายนิ้วที่ไหว้ชี้ไปข้างหน้าระหว่างคิ้ว โนราบูช่วย จะก้าวขาข้างซ้ายไปข้างหน้า เท้าขวาเปิดสันเท้าย่อเข้า ปลายนิ้วที่ไหว้ชี้ไปข้างหน้าระหว่างคิ้ว และพรานเสียง จะยื่นซิดเท้าย่อเข้าปลายนิ้วที่ไหว้ชี้ไปข้างหน้าระหว่างคิ้ว แล้วกดลง 3 ครั้ง (ตามจังหวะ) ลักษณะการแต่งกายและทำนองเพลงยังคงใช้อยู่เช่นเดิม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 แสดงขั้นตอนที่ 7 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	7	ไหว้พราน	หยุดกลางเวทีแล้ว ไหว้พราน (คูนานฎ ยศัพท์พราน "ไหว้ พราน"	ตีจังหวะหนัก แล้วหยุด	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชายผ้า ขาวม้าคาด เอว
โนราয়ก ชูบัว	7	ไหว้พราน	หยุดกลางเวทีแล้ว ไหว้พราน (คูนานฎ ยศัพท์พราน "ไหว้ พราน"	ตีจังหวะหนัก	-	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชายผ้า ขาวม้าคาด เอว
โนราแปลก ชนะบาง	7	-	เจรจาติดตลก เรื่องทั่วไป เช่น ขอพร ทักทายผู้ชม	-	ใช้คำ พูดและ ท่าทาง	นุ่งโจงกระ เบนผ้าขาวม้า คาดเอว
โนราบุญช่วย จำปาทอง	7	-	เจรจาติดตลก เรื่องทั่วไป เช่น ขอพร ทักทายผู้ชม	-	ใช้คำ พูดและ ท่าทาง	นุ่งโจงกระ เบนผ้าขาวม้า คาดเอว
พรานเสียง กุลไชยศรี	7	-	เจรจาติดตลก เรื่องทั่วไป เช่น ขอพร ทักทายผู้ชม	-	ใช้คำ พูดและ ท่าทาง	นุ่งโจงกระ เบนผ้าขาวม้า คาดเอว

จากตารางที่ 7 พรานน่วม และโนราয়ก ยังคงปฏิบัติรูปแบบที่ใกล้เคียงกันคือ
ยังคงไหว้พราน ส่วนโนราแปลก โนราบุญช่วย และพรานเสียงก็ปฏิบัติเหมือนกันคือหยุด

ชื่อศิลป์	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
โนราบุดูช่วย จำบาททอง	8	ขับบทพราน	ขยับท่าทางให้เข้ากับ จังหวะดนตรี อาจจะนาฏพราน บ้าง แต่ท่าทางที่ ประกอบต้องคำนึง ถึงความตลก	ทำนองกลอน สี่, หก, แปด หรือกลอนหนึ่ง	-	นุ่งโจงกระ เบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
พรานเสียง กลุไซศรี	8	ขับบทพราน	ขยับท่าทางให้เข้ากับ จังหวะดนตรี อาจจะนาฏพราน บ้าง แต่ท่าทางที่ ประกอบต้องคำนึง ถึงความตลก	ทำนองกลอน สี่, หก, แปด หรือกลอนหนึ่ง	-	นุ่งโจงกระ เบนผ้าขาว ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 8 จะสามารถแบ่งตามลักษณะการปฏิบัติที่เหมือนกันได้ 2 กลุ่ม คือ พรานนุ่ม และโนรายก ที่เจรจาดีตลกและจะใช้หางโจงกระเบนเป็นอุปกรณ์เพื่อเสริมความตลก กับกลุ่มของโนราแปลก โนราบุดูช่วย และพรานเสียง ที่ปฏิบัติการขับพรานในส่วนของเนื้อหารายละเอียดของบทก็จะขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล

ตารางที่ 9 แสดงขั้นตอนที่ 9 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	9	ขยับทพราน	ขยับท่าทางให้เข้ากับจังหวะดนตรี อาจจะขนาดพรานบ้าง แต่ท่าทางที่ประกอบต้องคำนึงถึงความตกลง	ทำนองกลอนสี่, หก, แปด หรือกลอนหนึ่ง	-	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนร่ายก ชูบัว	9	ขยับทพราน	ขยับท่าทางให้เข้ากับจังหวะดนตรี อาจจะขนาดพรานบ้าง แต่ท่าทางที่ประกอบต้องคำนึงถึงความตกลง	ทำนองกลอนสี่, หก, แปด หรือกลอนหนึ่ง	-	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนราแปลก ชนะบาล	9	-	บอกเรื่องที่จะแสดงในคำคินนี้	-	ใช้คำพูด	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนราบุญช่วย จำปาทอง	9	-	บอกเรื่องที่จะแสดงในคำคินนี้	-	ใช้คำพูด	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
พรานเสียง กุลไชยศรี	9	-	บอกเรื่องที่จะแสดงในคำคินนี้	-	ใช้คำพูด	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 9 ในกลุ่มของพรานน่วม และโนรายก จะเริ่มปฏิบัติการจับบทพรานลักษณะและวิธีการต่าง ๆ จะคล้ายคลึงกัน กลุ่มของโนราแปลก โนราบุญช่วย และพรานเสียงก็จะเริ่มบอกเรื่องเพื่อปูพื้นฐานในการแสดงละครของโนราในลำดับต่อไป

ตารางที่ 10 แสดงขั้นตอนที่ 10 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับที่	นาฏยศัพท์พราน	ลักษณะการเคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ที่ใช้	ลักษณะการแต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	10	-	บอกเรื่องที่จะแสดงในคำคินนี้	-	ใช้คำพูด	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนรายก ชูบัว	10	-	บอกเรื่องที่จะแสดงในคำคินนี้	-	ใช้คำพูด	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนราแปลก ชนะบาล	10	นาคพราน	เดินนาค 2 มือ จังหวะเร็วเข้า หลังเวที เดินจาก เวทีเข้าประตูซ้าย	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว
โนราบุญช่วย จำบาทอง	10	นาคพราน	เดินนาค 2 มือ จังหวะเร็วเข้า หลังเวที เดินจาก เวทีเข้าประตูซ้าย	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระเบนผ้าขาว ม้าคาดเอว

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานเสียง	10	ขนาดพราน	เดินนำ 2 มือ จังหวะเร็วเข้า หลังเวที เดินจาก เวทีเข้าประตูซ้าย ก่อนเข้าโรงกลับ หลังหันทางขวามือ ไหว้พรานอีกครั้ง	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 10 พรานน่วม และโนราয়จะเริ่มบอกเรื่องที่จะแสดงเพื่อเกริ่น
เนื้อเรื่องที่จะแสดงในคำกล่าวนี้ แต่โนราแยก โนราญช่วย และพรานเสียง จะเริ่มนำ
พราน เพื่ออวดลีลาทำรำก่อนกลับหลังเวที และจะใช้ทำนองพรานจังหวะเร็ว

ตารางที่ 11 แสดงขั้นตอนที่ 11 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชั้นชม	11	เดินท่อง โรง	ดูนาฏยศัพท์พราน "ท่องโรง" โดย เดินวนจากขวาไป ซ้ายอีกครั้งแล้วมา จบอยู่ข้างเวทีซ้าย	ทำนองพราน	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
โนร่ายก ซูบัว	11	-	เดินไหว้ข้างหลัง โดยหันหน้าเข้า หลังเวทีประตูทาง ซ้าย	ทำนองพราน	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 11 พรานน่วมจะเริ่มเดินท่องโรงอีก 1 รอบ ส่วนโนร่ายก
จะเดินไหว้ข้างหลังเพื่อแสดงให้เห็นว่าเสร็จสิ้นภาระกิจในการแสดงครั้งนั้นแล้ว

ตารางที่ 12 แสดงขั้นตอนที่ 12 ในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	ลำดับ ที่	นาฏยศัพท์ พราน	ลักษณะการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	12	ขนาดพราน	ขนาด 2 มือ จังหวะ เร็วย่อเท้า ตามจังหวะเข้า หลังเวที	ทำนองพราน จังหวะเร็ว	-	นุ่งโจงกระ- เบนผ้าขาว- ม้าคาดเอว

จากตารางที่ 12 แสดงขั้นตอนสุดท้ายก่อนจะเข้าหลังเวทีของพรานน่วมโดยจะ
ใช้วิธีการขนาดพรานในจังหวะเร็ว

ตารางที่ 13 แสดงผลรวมในการปฏิบัติของศิลปิน

ชื่อศิลปิน	จำนวนลำดับที่	ชื่อ นามยศยศที่ที่ใช้	ทิศทางการเคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ที่ใช้	ลักษณะการแต่งกาย
พรานน่วม ชื่นชม	12	จับบทหลัง- ม่าน โพล์หน้า ห้องโรง ย้ายพราน นาถพราน ไหว้พราน จับบทพราน	ออกทางม่านประตู ทางซ้าย กลับเข้า หลังเวทีทางประตู ขวา การแสดงทำอื่น ๆ ยึดหลักหมุนจากขวา ไปซ้าย	ทำนองพราน จังหวะช้า, จังหวะเร็ว	ผ้าขาว ม้า, หางโจง กระเบน กิริยา ท่าทาง ประกอบ คำพูด	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชาย แล้วเปลี่ยน เป็นนุ่งโจง กระเบน ผ้าขาวม้า คาดเอว
โนรายก ชูบัว	11	จับบทหลัง- ม่าน ล่อคอ นาถพราน ไหว้พราน จับบทพราน	ออกทางม่านประตู ทางซ้าย กลับเข้า หลังเวทีทางประตู ขวา ขวา	ทำนองพราน จังหวะช้า, จังหวะเร็ว	ผ้าขาว ม้า, หางโจง กระเบน กิริยา ท่าทาง ประกอบ คำพูด	นุ่งผ้ายาว เลื้อยชาย แล้วเปลี่ยน เป็นนุ่งโจง กระเบน ผ้าขาวม้า คาดเอว
โนราแปลก ชนะบาล	10	จับบทแต่ง- ตัว ล่อหน้า	ออกทางประตูซ้าย และกลับเข้าหลัง เวทีทางประตูขวา	ทำนองพราน จังหวะช้า, จังหวะเร็ว	กิริยา ท่าทาง ประกอบ	นุ่งผ้าโจง กระเบน ผ้าขาวม้า

ชื่อศิลปิน	จำนวน ลำดับ ที่	ชื่อ นาฏยศัพท์ ที่ใช้	ทิศทางการ เคลื่อนไหว	จังหวะดนตรี	อุปกรณ์ ที่ใช้	ลักษณะการ แต่งกาย
โนราบุญช่วย จำปาทอง	10	ห้องโรง ย้ายพราน นาคพราน ไหว้พราน ขับบทพราน	ออกทางประตูขวา และกลับเข้าหลัง เวทีทางประตูซ้าย ในทำอื่นจะยึดหลัก หมุนตัวจากขวาไป ซ้าย	ทำนองพราน จังหวะช้า, จังหวะเร็ว	คำพูด	คาดเอว
		ขับบทหลัง- ม่าน โพล่หน้า ย้ายพราน นาคพราน ไหว้พราน ขับบทพราน				
พรานเสียง กุลไชยศรี	10	ขับบทหลัง- ม่าน ล่อหน้า เดินอย่าง นาคพราน ไหว้พราน ขับบทพราน	ออกทางประตูขวา กลับเข้าหลังเวที ทางประตูซ้าย	ทำนองพราน จังหวะช้า, จังหวะเร็ว	คำพูด	นุ่งผ้าโจง กระเบน ผ้าขาวม้า คาดเอว

ผลสรุปกลวิธีในการออกพรานโนรา

ในกระบวนการขั้นตอนการออกพรานของศิลปินที่ได้กล่าวถึงนั้นจะ เห็นว่ามีภาพรวมที่เหมือนกันแต่จะแตกต่างกันในเรื่องของรายละเอียด ตามความถนัดหรือตามความเชื่อที่ได้รับ การถ่ายทอดมา ผสมกับการบูรณาการจากความรู้สึกของตนเองจากการที่ได้พบเห็นศิลปินพรานท่านอื่นแล้วมาพัฒนาให้เป็นขั้นตอนที่เป็นของตนเอง และจากตารางที่นำเสนอทั้งหมด ผู้ศึกษาใคร่จะนำเสนอผลสรุปลีลาความเป็นพราน ได้ดังต่อไปนี้

1. หลักของขั้นตอนการออกพราน ลำดับขั้นตอนการออกพรานที่สมบูรณ์แบบนั้นจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญอย่างน้อย 8 ขั้นตอน แต่ถ้ามีกลเม็ดหรือเทคนิคเสริมของตนเองนอกเหนือไปจากนั้นก็สามารรถเสริมได้ และขั้นตอนที่สำคัญในการออกพรานพอจะประมวลได้ ดังต่อไปนี้

1.1 จับบทหลังม่าน (จะใช้บทกำพรัด ที่เรียกว่า "กำพรัดเกี่ยวม่าน" คือนำบทกลอนที่แต่งเอาไว้แล้วมาจับก่อนที่จะออกแสดงของตัวพราน

1.2 ล่อ หรือ โผล่ เป็นการเร้าใจผู้ดูให้เกิดความสนใจและเป็นการบอกให้ทราบว่าตัวแสดงต่อไปที่จะออกก็คือตัวพรานเป็นระเบียบวิธีที่ศิลปินทุกคนปฏิบัติยึดเป็นหลักในการปฏิบัติก่อนที่จะออกแสดงหน้าม่าน

1.3 ท่องโรง เป็นการสำรวจหน้าเวที เพื่อหาข้อบกพร่อง หรือเพื่อเก็บรายละเอียดบางอย่างของคนหน้าเวที การปฏิบัติของพรานแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันตามความถนัดของแต่ละบุคคล

1.4 ย้ายพราน เป็นกระบวนการโยกตัวถ่ายน้ำหนักของช่วงลำตัวพราน เพื่ออวดสัดส่วนของร่างกาย หรือเพื่อเสริมกิริยาอาการของตนเองให้ดูตลก วิธีปฏิบัติของศิลปินในแต่ละคนก็จะแตกต่างกัน

1.5 นาดพราน เป็นการเดินนวยนาดเพื่อเคลื่อนตัวไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของศิลปินพรานที่กำลังแสดงอยู่หน้าเวที และการนาดพรานนี้สามารถจะนาดได้ทั้งมือเดียวและนวดสองมือ จังหวะที่ใช้ประกอบก็จะมี 2 แบบ คือจังหวะช้า และจะต่อด้วยจังหวะเร็ว ซึ่งผู้ศึกษา เข้าใจว่าน่าจะเป็นการต่อเนื่องจังหวะเพื่อเร้าใจผู้ดูให้เกิดความสนใจ

1.6 เจรจาดัดตลก ศิลปินพรานทุกคนจะต้องมีขั้นตอนนี้เพื่อเป็นการทักทายผู้ชม และเป็นการขอพรให้เกิดความรักความเมตตา บางครั้งอาจจะแทรกคำพูด 2 แห่ง 3 แห่ง โดยการเล่นกับหางโจงกระเบนก่อนที่จะเริ่มขับบทพรานซึ่งเป็นขั้นตอนต่อไป

1.7 ขับบทพราน เป็นขั้นตอนสำคัญที่ศิลปินพรานทุกคนจะต้องนำเสนอเพื่อแสดงความสามารถในการด้นกลอนบางครั้งจะใช้บทกำพรัด คือบทกลอนที่แต่งไว้ก่อนมาขับร้อง แต่พรานอาชีพที่มีความเชี่ยวชาญจริง ๆ จะใช้ กลอนมุกโต คือ กลอนสดที่แต่งขึ้นมาเองในขณะนั้น เนื้อเรื่องของบทกลอนจะเป็นการชมนกธรรมชาติ เช่น นก ไม้ ฯลฯ และสิ่งที่มองเห็นได้หน้าเวที ตลอดจนคนดูก็สามารถนำมาขับเป็นบทได้ ลักษณะเด่นอีกอย่างของบทขับพรานนั้นก็คือนำเอาสิ่งที่เป็นไปไม่ได้มาขับร้อง ซึ่งในกลุ่มของศิลปินจะเรียกว่า "กลอนซี้หก" หรือ "กลอนโกหก"

1.8 บอกเรื่องที่จะแสดง เป็นขั้นตอนหนึ่งของการออกพรานถ้าคณะโนรานั้นต้องการจะแสดงเป็นเรื่องให้ผู้ดูทราบเพื่อเป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจ เนื้อเรื่องจะได้ช่วยให้ง่ายในการนำเสนอเรื่องที่จะแสดง แต่ถ้าไม่ต้องการจะแสดงเรื่องในขั้นตอนดังกล่าวนี้ก็จะถูกตัดออกไป

ขั้นตอนที่ผู้ศึกษาประมวลได้ทั้งหมดข้างต้นนี้เป็นส่วนสำคัญของการออกพรานซึ่งศิลปินพรานทุกคนจะต้องคำนึงถึงและรวบรวมให้ครอบคลุมทั้งหมด แต่จะให้ส่วนใดขึ้นก่อน หรือไว้หลัง ไม่มีการกำหนดหรือบัญญัติให้แน่นอนตายตัวแต่จะต้องใช้วิจารณญาณที่คิดว่าถูกต้องสวยงามของตนเองเข้าประกอบด้วย

2. ลักษณะการเคลื่อนไหว จากตารางที่แสดงไว้เป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนไหวหรือเคลื่อนที่ทางของตัวพรานนั้น จะยึดหลักว่าต้องเคลื่อนตัวจากขวาไปทางซ้ายเสมอ เช่น ในท่าการเดินท่องโรงของพรานน่วม ชื่นชม นั้นจะเดินเมื่อไหล่สอกและจะเดินวนจากขวาไปทางซ้าย และจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า สาเหตุที่เดินวนอย่างนี้ก็เพราะเดินถนัดกว่าที่จะวนจากซ้ายไปขวาเพราะเวลาออกนั้นจะต้องออกจากริมทางขวามือ ซึ่งถ้าเดินจากซ้ายแล้ววนทางขวาจะทำให้เป็นการขัดกับความรู้สึก และอีกเหตุผลหนึ่งคือ เป็นการเดินโดยปฏิบัติตามครูที่ร่ำมาก่อนแล้ววนกันอย่างนั้นนี้ก็เอาตามแบบด้วย และนอกจากนี้ในท่าขนาดพราน ของ

โนราบุญช่วย จำปาทอง ก็จะมีการนำพรานโดยเดินวนหน้าเวทีจากทางขวาไปซ้าย 1 รอบ และจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ที่ต้องเดินวนลักษณะนี้ก็เพราะตนเองถนัด แต่ ถ้าคนอื่นจะ เดินวนจากซ้ายไปขวาก็ไม่น่าจะผิดเพราะไม่มีการบังคับที่แน่นอน แต่ตั้งแต่ฝึกรำ มายังไม่เคยเห็นใคร เดินวนจากทางซ้ายไปทางขวาเลย

จากเหตุผลในการสัมภาษณ์ศิลปินทำให้ผู้ศึกษาคิดว่าลีลาการเคลื่อนตัวของพรานใน ทิศทางจากขวาไปซ้ายน่าจะเป็นแนวปฏิบัติที่นิยมทำกันมากที่สุดแต่ไม่มีการยืนยันว่าถ้าจะปฏิบัติ ที่แตกต่างไปจากนี้จะเป็นความคิดแต่อย่างไร

3. **ลักษณะของจังหวะดนตรี** เครื่องดนตรีเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการแสดง ของตัวพรานและจากการสังเกตขั้นตอนการออกพรานทำให้ทราบว่านักดนตรีจะต้องมีความ ชำนาญ มีความรอบรู้ถึงกระบวนการขั้นตอนการออกพรานของศิลปินเป็นอย่างดี เพราะจาก การสัมภาษณ์ศิลปินทุกคนพอจะสรุปได้ว่าในขณะที่แสดงนั้นไม่ต้องคำนึงถึงจังหวะดนตรีเพราะ ลูกคู่ (นักดนตรี) นั้นจะต้องคุมผู้แสดงเองว่าขณะนี้ผู้แสดงต้องการจังหวะอะไรเร็ว หรือ ช้า และเป็นลักษณะเด่นอีกอย่างของเพลงที่ใช้ในการประกอบการแสดงของตัวพรานนั้น ศิลปิน จะบอกหรือเรียกลักษณะของท่านเองเพลงว่า "ท่านองพราน" ซึ่งเมื่อเรียกอย่างนี้เข้าใจว่า น่าจะเป็นที่เข้าใจด้วยกันระหว่างศิลปินกับนักดนตรี ซึ่งคิดกับการแสดงชุดอื่น ๆ ของไทยที่ จะมีชื่อเพลงกำกับบอกไว้ในทุก ๆ เพลงที่จะต้องเปลี่ยนลีลาการแสดงใหม่ และสิ่งที่ควรค้ำ นึงถึงคือ การแสดงของตัวพรานนั้นจะเริ่มด้วยจังหวะที่ช้าของท่วงท่านอง เพลงและจบลงด้วย จังหวะเร็วเสมอ

4. **การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง** ลักษณะเด่นอีกอย่างสำหรับศิลปินพราน ยุคก่อนนั้นก็คือรูปแบบของการแสดงที่จะอาศัยศิลปะความสามารถเฉพาะตนออกมาอย่างเด่นชัด มากจะสังเกตได้จากการใช้อุปกรณ์ หรือสื่อ อื่น ๆ มีน้อยมาก โดยดูได้จากตารางแสดง ขั้นตอนการออกพรานที่น่า เสนอแล้วจะเห็นว่าการใช้อุปกรณ์ช่วยในการแสดงแทบจะไม่มีนอก จากผ้าขาวม้า ซึ่งก็คือเครื่องแต่งกายชิ้นหนึ่งที่ศิลปินพรานทุกคนจะต้องใช้ในการตกแต่ง ร่างกาย และการใช้ผ้าขาวม้ามาประกอบการแสดงนั้นก็จะมีใช้แค่ศิลปินบางคนไม่ใช่ทุกคน

ที่จะใช้ ดังนั้นจึงถือได้ว่าศิลปินพรานยุคก่อนนั้นล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่มีความสามารถมีบุคลิกภาพที่โดดเด่นเหมาะสมกับการเป็นนักแสดงใช้เทคนิควิธีการและความสามารถเฉพาะตนสูงไม่ต้องมีอุปกรณ์อย่างอื่นมาประกอบและเป็นศิลปินพรานเต็มรูปแบบจริง ๆ

5. การแต่งกาย การแต่งกายก็เป็นจุดมุ่งหมายหลักที่จะทำให้การแสดงประสบความสำเร็จหรือไม่สำหรับศิลปินนักแสดงในยุคปัจจุบันในเรื่องการแต่งกายนี้ศิลปินยุคใหม่จะมุ่งเน้นไปที่การใช้สี ของเสื้อผ้า รูปแบบการแต่งกายที่วิจิตรงดงาม แต่ในลักษณะการแต่งกายของศิลปินพรานนั้นไม่มีอะไรที่โดดเด่นชวนติดตามมอง จะมีบ้างก็คือลักษณะของหน้ากากหรือหน้ากากที่สวมใส่ เพราะเป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งบางครั้งดูน่ากลัวมากกว่าจะเป็นสิ่งสวยงาม ลักษณะของหน้ากากพรานในเรื่องรายละเอียดจะได้กล่าวในบทต่อไป

จากลักษณะการแต่งกายของศิลปินพรานในตารางก็จะเห็นว่า จะใช้แค่ผ้ายาวนุ่งเป็นโจงกระเบน หรือนุ่งแบบเลื้อยชาย ผ้าขาวม้าคาดเอว บางครั้งอาจจะมีการสวมลูกประคำด้วยก็ได้ ตามที่กล่าวแล้วเป็นการเพียงพอสำหรับศิลปินพรานที่จะออกแสดงสู่สายตาประชาชน สีสากการแต่งกายของพรานยุคก่อนจะนำเสนอโดยใช้สีระของร่างกายเป็นหลักสำคัญในเรื่องการแต่งกายเป็นสิ่งปลีกย่อยที่จะไม่คำนึงถึงมากนัก

6. การนำเสนอรูปแบบความตลก การเสนอความตลกก็เป็นปัจจัยสำคัญของตัวพรานที่จะขาดเสียมิได้ เพราะถือได้ว่าเป็นหัวใจของการแสดงในแต่ละครั้ง การเสนอความตลกของตัวพรานนั้น สิ่งแรกที่จะต้องมามี คือ

6.1 คำพูด จะต้องมามีปฏิภาณไหวพริบในการคิดคำ และพูดออกมาได้โดยฟังแล้วไม่หยาบโหลน และเมื่อผู้ฟังแล้วจะต้องตลกด้วย เช่น เมื่อไหว้พรานแล้วก็มีคำพูดว่า "ไหว้แม่ที่อยู่ข้างหน้า ทางซ้าย ทางขวา คนที่อยู่ข้างหลังกะไหว้แยงไปกัน ส่วนคนที่ไม่มีมาแล้วนอนอยู่ในมุ้งกะไหว้แยงเข้าไปถึงในมุ้งกัน"¹

¹สัมภาษณ์ แสง ชัยลิมสร้าง, 17 ธันวาคม 2537.

6.2 กิริยาท่าทาง จะต้องเหมาะสมกับคำพูดที่แสดงอยู่ในขณะนั้น เช่น เมื่อพูดถึงกิริยาว่าจะไหว้ผากไป ก็จะต้องพนมมือระหว่างอกแล้วแทงปลายมือส่งไปจนสุดแขน ถ้าไหว้ทางซ้ายก็ต้องแทงมือส่งไปทางซ้าย และถ้าไหว้ทางขวาก็จะต้องแทงมือส่งไปทางขวาด้วย ฯลฯ นอกจากนี้การนำเสนอความตลกโดยใช้กิริยาท่าทางนั้นยังต้องใช้ส่วนของร่างกายด้วย เช่น ทำร่างกายให้หดงอ เล่นกล้ามเนื้อของหน้าท้องให้เป็นลอน ฯลฯ

6.3 ปฏิภาณไหวพริบ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับศิลปินพรานทุกคนที่จะต้องมีความ เนื่องจากว่าเป็นตัวละครที่มีอุปกรณ์น้อยในการประกอบการแสดง ดังนั้นจึงต้องหาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเอื่อนำมาเป็นสื่อในการเสนอรูปแบบของความตลก เช่น ขณะที่ออกแสดงนั้นจะต้องออกมาในลักษณะที่นุ่งผ้ายาวเลื้อยชาย เมื่อแสดงลีลาของพรานเสร็จก็ต้องหยุดก่อนที่จะจับบทพราน ก่อนที่จะจับบทก็จะมีคำพูดเจรจาติดตลก เช่น "ก่อนที่จะร้องกลอนก็ต้องเก็บหัวกลอนให้เรียบร้อยก่อน" (หมายถึงหางผ้าโจงกระเบน) ขณะที่ม้วนหางกระเบนอยู่นั้นก็จะมีคำพูดไปด้วยเมื่อม้วนเสร็จก็จะเอามือขวากำหางโจงกระเบน ส่วนมือซ้ายก็จะดึงปลายหาง 2 - 3 ครั้งแล้วพูดว่า "จับให้ดีแล้วส่งเข้าหว่างขาให้พอเหมาะ" บางครั้งอาจจะส่งผิดไปทางซ้ายบ้าง ทางขวาบ้างแล้วถึงจะเข้าที่²

6.4 บทกลอน หรือที่เรียกว่า บทขับพราน ก็เป็นลักษณะเด่นที่มีความเป็นเฉพาะ เพราะศิลปินตัวอื่นไม่สามารถนำบทกลอนลักษณะนี้มาร้องได้ เช่น ตัวพรานสามารถจะนำสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้มาร้องส่งเป็นบทกลอนได้อย่างไพเราะที่เรียกว่า "บทซึ้งก" หรือ "บทโกหก" และตัวพรานสามารถที่จะร้องบทกลอนกระทบกระเทียบเจ้าภาพ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ด้วยโดยที่คนที่กล่าวพาดพิงถึงจะไม่เอาความผิดแต่อย่างใด ซึ่งก็ถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นที่ตัวละครตัวอื่นไม่สามารถปฏิบัติตามแบบอย่างของศิลปินพรานได้ และลักษณะพิเศษของบทขับพรานก็คือ ในคำสุดท้ายของบทกลอนนั้นจะเน้นคำซึ่งตัวละครอื่น ๆ ทั้ง ตัวนายโรง หรือนางรำ จะไม่ปฏิบัติตามเพราะถือว่าไม่สละสลวย แต่ตัวพรานก็สามารถร้องได้อย่างลงตัวที่สุด

² สัมภาษณ์ ยก ชูบัว, ศิลปินแห่งชาติสาขากการแสดง(โนรา), 12 ธันวาคม

ในรูปแบบการเสนอความตลกที่กตัญญูอย่างประกอบทั้งหมดถือว่าเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่จะต้องมีในลีลาความเป็นพรานที่สมบูรณ์แบบจะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้

7. การเรียกทำรำ การเรียกทำรำหรือทำนาฏยศัพท์พรานนั้นจะเห็นว่า มักเรียกกันตามกิริยาอาการหรือท่าทางที่แสดงประกอบอยู่ เช่น
- ทำย้ายพราน หมายถึง การโยกถ่ายน้ำหนักของร่างกายจากทางขวาไปซ้าย หรือ จากซ้ายไปขวา ซึ่งก็หมายถึงการย้ายน้ำหนักตัวนั่นเอง
  - ล่อ หรือ โผล่ หมายถึง การโผล่หน้าออกมาหน้าเวที ซึ่งภาษาถิ่นใต้ก็จะเรียกลักษณะเช่นนี้ว่า "ล่อ" นั่นเอง
  - ท่องโรง หมายถึง การเดินท่องเที่ยวไปบนโรงเพื่อเก็บรายละเอียดและภาษาถิ่นใต้ก็จะเรียกให้สั้นว่า "ท่องโรง"

จากตัวอย่างที่ยกประเภอนี้ก็เป็นการประมวลลักษณะเด่นที่เป็นลีลาการแสดงของศิลปินพรานที่ได้พยายามรวบรวมความลงตัวเพื่อมาประกอบการแสดงความเป็นพราน และประกาศศักดิ์ศรีของความเป็นพรานทั้งดงามสมบูรณ์แบบสู่สายตาประชาชนอันยากที่จะหา นาฏศิลป์แขนงอื่นมา เปรียบเทียบความงามอันลงตัวที่มีผลมาจากการเอาความเป็นอัจฉริยะของบุคคลมาแสดงและคงตัวอยู่ได้มานานแสนนานจนปัจจุบันนี้

นอกจากนี้กระบวนการขั้นตอนการออกพรานของศิลปินพรานนั้นก่อนที่จะมีการสวมใส่หน้าพรานเพื่อออกแสดงนั้นจะมีคาถาเพื่อสร้างกำลังใจให้แก่ตนตามความเชื่อ และผู้ศึกษาก็ได้พยายามสัมภาษณ์เพื่อขอรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวนี้เสนอในครั้งนี้นี้ด้วย แต่เนื่องจากว่าเป็นความเชื่อที่ฝังลึกของศิลปินบางท่านกลัวไปทำให้เสื่อมเสีย หรือด้วยเหตุผลอย่างอื่นทำให้ผู้ศึกษาไม่สามารถสัมภาษณ์ได้ในทุกคนใครที่จะเสนอ เพื่อใช้ประกอบไว้เฉพาะที่สัมภาษณ์ได้ เช่น ของโนราแปลก ชะบาล หรือ โนราแปลกท่าแค จังหวัดพัทลุง จะมีคาถาว่า "ดอหล่อหี หีล่อดอ" แล้วเปิดมคมคลุมศีรษะ ส่วนของโนรายก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงโนรา จะมีคาถาว่า "ดอหล่อหี หีล่อดอ ฮีท่า ๆ ๆ" และของพรานเชื่อง คงดี พรานอาวุโสของจังหวัดตรัง จะมีคาถาว่า "โอมนางพฤษยา มาเล่น

ด้วยซ้ำ ออ อาร่างพระธรรม" จะเห็นได้ว่าพรานแต่ละคนนั้นจะต้องมีคาถาเฉพาะตนแล้ว แต่ความเชื่อซึ่งบางครั้งอาจจะเหมือนหรือต่างกันก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ผู้ที่จะเอาส่วนของอวัยวะ สืบพันธุ์ของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายมาเป็นข้อกล่าว เพราะถือว่ามนุษย์บุดูชนทุกคนที่ยังมีความโลภ โกรธและความหลง จะต้องยังมีความต้องการและขาดอวัยวะส่วนนี้ไม่ได้จึงไม่ถือเป็นของต่ำแต่อย่างใด

ในตอนท้องโรงของพรานโนรานั้น ตัวพรานจะต้องมีสมาธิอย่างดียิ่งส่วนใหญ่ ก็จะมีคาถาเพื่อเป็นเมตตามหานิยมแต่เป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอย่างมากที่ผู้ศึกษาพยายามที่จะถามรายละเอียดแต่ก็ไม่ได้ได้รับความกระจ่างที่เด่นชัดนัก เพราะพรานแต่ละคนจะถือว่าเป็นความลับไม่ควรจะบอกกล่าวแก่ผู้ใด แต่ด้วยความโชคดีของผู้สัมภาษณ์ที่เดินทางไปพบกับพรานเชื่อง คงดี ซึ่งเป็นพรานอาวุโสที่ยังมีชีวิตเหลืออยู่ในจังหวัดตรงที่ท่านบอกว่าคาถาในตอนท้องโรงของท่านนั้นจะเดินท่องในใจว่า " โอมแสงทับ จับแสงดา ทอดเนตรแลมา ศรัทธาใจอ่อน"

แล : มอง,ดู

เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์แบบของความเป็นพรานโนรา ผู้วิจัยใคร่จะนำเสนอเรื่องของหน้าพรานโนรา ซึ่งเป็นอุปกรณ์หลักในการแสดงของตัวพรานแบบดั้งเดิมไว้ในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย